

ნანა ტონია

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი,
საქართველო

დიოტიმას „სიმპოსიონის ფილოსოფია“ და საკფოს პოეზია

*საკვანძო სიტყვები: საკფო, დიოტიმა, სიმპოსიონი, ჰომერი-
ოსი, დემეტრიოსი*

პლატონის დიალოგი „სიმპოსიონი“ რომ არა, დიოტიმას შესახებ თითქმის არაფერი გვეცოდინებოდა, მიუხედავად იმისა, რომ რამდენიმე წყარო მოგვიანებით მის სახელს მოიხსენიებს. „სიმპოსიონის“ კომენტატორები აღნიშნავენ, რომ დიოტიმას სახე შესაძლებელია იყოს ფიქციაც, უბრალოდ, „ბრძენი“ ქალის სიმბოლოც, თუმცა მისი რეალური არსებობაც დასაშვებია.¹

რა ცნობებს გვაწვდიან წყაროები დიოტიმას შესახებ?

ყველაზე ადრეული პლატონის „სიმპოსიონია“. დიალოგის მთავარი მოსაუბრის, სოკრატეს თანახმად, დიოტიმა იყო ქალაქ მანტინეადან, „განსწავლული“ არა მხოლოდ „ეროტიკის“, არამედ სხვა საქმეებშიც. მან ჟამიანობისას, როდესაც მსხვერპლს

¹ Лосев 1970, 527.

სწირავდნენ, ათენელებს ამ სენის საფრთხე ათი წლით ააცილა თავიდან. სწორედ ამ დიოტიმამ აზიარა სოკრატე მოძღვრებას სიყვარულზე („Διοτίμα... ἐμὲ τὰ ἑρωτικά ἐδίδαξαν“ Pl. *Symp.* 201 d). სოკრატე დიოტიმას „ბრძენს“ (σφιήν, 201 d), უფრო მეტიც, „ბრძენთა ბრძენს“ (σφιιστή, 208 c) და თავის მოძღვარს (διδασκάλων, 207 c) უწოდებს.²

პროკლოსი პლატონის „სახელმწიფოს“ კომენტარებში ასახელებს პითაგორელ ქალებს: თეანოს, ტიმიქესა და დიოტიმას (I 248, 25-30). ელიუს არისტიდესის სქოლიასტი დიოტიმას მოიხსენიებს „მისტერიულ ფილოსოფოსად და წინასწარმეტყველად (Aelii Aristidis orationes, rec. G. Dinorfii, v. III, 468 k, p. 127, 11), არკადიაში ლიკიელი ზევსის ქურუმად (III, 468 k, p. 127, 15), უგანათლებულეს ქალად, რომელმაც ჭირიანობა ათენში ათი წლით შეაფერხა (II, 127).

ყურადღებას იპყრობს კიდევ ერთი ცნობა, რომელიც ეკუთვნის II საუკუნის ცნობილ მჭევრმეტყველს, შუა პლატონური ფილოსოფიის წარმომადგენელს, მაქსიმოს ტიროსელს: „დიოტიმას გადმოცემით, ეროსი ხარობს, როდესაც აღწევს საწადელს და კვდება, როდესაც ვერ აღწევს. ეს საპფომ გამოხატა ერთი სიტყვით γλυκύπικρον (ტკბილ-მწარე) და ἀλγεσδαιρον (ტკივილთა მომნიჭებელი). სოკრატე ეროსს „ბრძენს“ (σφιιστήν) უწოდ-

² ისტორიული წყაროები გვამცნობენ, რომ განსაწავლული ქალები მნიშვნელოვან როლს ასრულებდნენ სახელოვან ბერძენთა ცხოვრებაში. სოკრატე თავის მოძღვრად რიტორიკის ხელოვნებაში ასპასიას ასახელებს (Plat. *Men.* 235 e); პინდაროსს პოეტურ ხელოვნებაში რჩევებს აძლევდა პოეტესა კორინა (Plut. *De glor. Ath.* 4, V. II). უფრო მეტიც, პოეტურ აგონშიც კი დაუმარცხებია პინდაროსი (Paus. IX 22, 3). ანტიკური წყაროები ასახელებენ მისან ქალებს, რომლებიც უაღრესად პატივდებულნი იყვნენ საბერძნეთში. ჩვენთვის ცნობილია პოეტ და ქურუმ ქალთა ნუსხები (Pomeroy S. B., 1985).

ებს, „საპფო მაცდურ სიტყვათა მთხზველს“ (μυθοπλακιστὴν. Maxim. Tyr. 18, 9 h)³.

თავად „დიოტიმა“ მეტყველი სახელია და იგი „ზევისიგან პატივდებულს“ ნიშნავს.

ასეთია მთელი ინფორმაცია, რაც ვიცით დიოტიმას შესახებ. უფრო მეტია ცნობილი იმ მოძღვრებაზე, რასაც სოკრატე უწოდებს „ეროტიკას“, ანუ „სიყვარულის ხელოვნებას“ და რომელშიც მოიაზრება სიყვარულის, მშვენიერების, სიკეთის ფენომენტა ერთობლიობა.

უპირველეს ყოვლისა, უნდა აღინიშნოს, რომ „სიმპოსიონში“ სოკრატეს პირით ქადაგებს თავად ავტორი, რაზეც თანხმდება პლატონის ფილოსოფიის თითქმის ყველა მკვლევარი. „სავსებით შესაძლებელია, – ვკითხულობთ ლამბის გამოცემაში – რომ მოკრძალებული მითითება მის მოძღვარზე, ბრძენ მანტინეელ ქალზე, უნდა ნიშნავდეს იმას, რომ ჩვენ გავდივართ სოკრატეს აზროვნების საზღვრებიდან და ჭეშმარიტად ვუსმენთ პლატონს“.⁴

მაშ ასე, „სიმპოსიონში“ ჩვენ ვუსმენთ პლატონს, რომელიც გვესაუბრება სოკრატეს პირით, ხოლო სოკრატე თავის მოძღვრად ასახელებს მანტინეელ ბრძენ ქალს, დიოტიმას.

დიოტიმას იდუმალებით მოცულ სახესა და მოძღვრების შინაარსს მივყავართ იმ აზრამდე, რომ შესაძლებელია მის პროტოტიპად მოიაზრებოდეს რეალურად არსებული პიროვნება. მე ვფიქრობ, რომ ეს პიროვნება შესაძლებელია იყოს პოეტესა საპფო. შევეცდები დავასაბუთო, რომ დიოტიმას „ეროტიკის“ ფი-

³ ანტიკური ხანის წყაროები, რომლებიც მოიხსენიებენ საპფოს იხ. წიგნში: Treu 1968; საფო 1977.

⁴ Plato 2001, 76.

ლოსოფია შთაგონებულია საპფოს პოეტური სამყაროთი. ამის საილუსტრაციოდ მნიშვნელოვნად მიმაჩნია სამი საკითხის დაზუსტება: 1. პლატონი იცნობდა საპფოს შემოქმედებას და აღიარებდა მის სიბრძნეს; 2. დიოტიმას „τέχνη ἐρωτική“ და „სიყვარულის“ საპფოსეული გაგება იდენტურია; 3. რას წარმოადგენდა დიოტიმას მოძღვრება „ღვთაებრივი მშვენიერების“ (θεῖον κάλον, 211e) შესახებ და როგორი იყო მისი მიმართება საპფოს პოეზიასთან.

I. პლატონი აღიარებდა საპფოს ბრძენ პოეტესად

ა) როგორც აღვნიშნე, „სიმპოსიონში“ სოკრატე დიოტიმას „ბრძენს“ უწოდებს (201 d; 208 c)⁵. არსებობს ელიანოსის გადმოცემაც იმის თაობაზე, რომ „პოეტესა საპფოს, სკამანდრონიმოსის ასულს, ბრძენად (σφιρήν) მოიხსენიებდა პლატონიც“ (Ael. VH 12, 19). იმას, რომ პლატონი არა თუ იცნობდა, არამედ აღფრთოვანებულად კი იყო საპფოს პოეზიით, ადასტურებს მისი ეპიგრამაც, სადაც ფილოსოფოსი მიტილენელ პოეტესას „მეთე მუზას“ უწოდებს (*Anth. Pal.* IX, 506).

თუ ამ ეპიგრამის ავთენტურობა სადავოა, სამაგიეროდ, ეჭვს არ იწვევს საპფოს მოხსენიების ფაქტი დიალოგში „ფედროსი“. ამ თხზულებას მრავალი გამოკვლევა მიეძღვნა, მათ შორის E. E. Pender-ის ვრცელი ნაშრომი სახელწოდებით “Sappho and Anacreon in Plato’s Phaedrus”, სადაც ავტორი ცხადყოფს, თუ როდენ დიდი იყო საპფოს გავლენა პლატონის ფილოსოფიაზე, განსაკუთრებით ეროსის ფენომენის გააზრებაში⁶.

⁵ პლატონის დიალოგი „სიმპოსიონი“ ქართულად თარგმნა ბაჩანა ბრეგვაძემ სახელწოდებით „ნადიმი“. ქართულენოვანი ამონარიდები ამ დიალოგიდან წარმოდგენილია ამ თარგმანის მიხედვით (პლატონი 2012).

⁶ Pender 2007.

საპფოზე, განსხვავებით დიოტიმასაგან, ჯერ კიდევ ანტიკურ ხანაში რომანტიკულ ლეგენდებს თხზავდნენ, მიუხედავად იმისა, რომ მის რეალურ არსებობაში ეჭვი არავის შეჰპარვია. საპფოს პიროვნების მითოლოგიზაცია სავსებით ბუნებრივია. უპირველეს ყოვლისა იმიტომ, რომ ამის საბაზს იძლეოდა მთელი მისი მოღვაწეობა და მუსიკალურ-პოეტური ნიჭი. დავარქვათ ამას გენიალობა, რადგანაც უკვე მრავალი საუკუნეა არ ცხრება თაობათა აღფრთოვანება მისი პოეზიით, რომლის მხოლოდ უმნიშვნელო ნაწილმა მოაღწია ჩვენამდე. თუმცა ამ ფრაგმენტებშიც უხვად იკითხება მისი აზრები სიყვარულის, მშვენიერების, სიკეთისა თუ მარადიული არსებობის თაობაზე, ყოველივე იმაზე, რაზეც ესაუბრებოდა დიოტიმა სოკრატეს.⁷ ამას ემატება ისიც, რომ თავად კუნძული ლესბოსი, სადაც ცხოვრობდა პოეტესა, იყო ლეგენდარული, რადგანაც სწორედ იქ გარიყეს ტალღებმა მენადების მიერ დაგლეჯილი ორფევსის თავი, რომელიც დიდხანს მღეროდა და წინასწარმეტყველებდა.⁸

ბ) ვფიქრობ, საინტერესოა იმის აღნიშვნაც, რომ ბერძნულად „მისანი“, „წინასწარმეტყველი“ გამოითქმის სიტყვით „μάτις“. ლეგენდა ლესბოსის მისნობის კუნძულად აღიარებდა. მისანთა ქალაქიდან იყო დიოტიმაც. როგორც ცნობილია, მანტინეა ყოფილა არკადიული ქალაქი, რომელსაც სახელი გაუთქვამს მისანთა სიმრავლით.⁹

გ) სოკრატე, რომელიც პლატონის სათქმელს ამბობს ეროტიკის (ἔρωτικα, 201 d) თაობაზე, დიოტიმას უწოდებს „მოდვარს“, „მასწავლებელს“. როგორც მათი საუბრიდან ირკვევა, სოკრატე

⁷ ტონია 1991; Treu 1968; Bowra 1964; Saake 1971 და ა.შ.

⁸ Грейвс 1992, 80-83.

⁹ Лосев 1970, 527.

არაერთგზის სწვევია დიოტიმას. ფილოსოფოსი ასე მიმართავს მას, როდესაც პასუხი არ დაეძებნება დასმულ შეკითხვაზე: „მე ხომ ახლახან ვთქვი, დიოტიმა, – შენთან იმიტომ დავდივარ, რომ მჭირდება მოძღვარი“ (Ἄλλὰ διὰ ταυτὰ τοι, ὦ Διοτίμα, ὅπερ νῦν δὴ εἶπον, παρὰ σὲ ἦκα, γυῖος ὅτι διδασκάλων δέομαι, 207 c; შდრ. 207 a). ისტორიისთვის უცნობია, სოკრატე დადიოდა თუ არა მანტინეაში განათლების მისაღებად თავის მოძღვართან, მაგრამ ის, რომ მისი მოწაფე პლატონი კარგად იცნობდა საპფოს პოეზიას, ეს ნათელია.

II. დიოტიმას და საპფოს ეროსი (Ἔρως)

მაქსიმოს ტიროსელი, რომელიც თავის ესეებსა და თეოლოგიური ხასიათის თხზულებებში ბევრს მსჯელობს ბერძნულ ლიტერატურაზე, ჩვენთვის მნიშვნელოვან ცნობას გვაწვდის საპფოსა და სოკრატეს „სიყვარულის ხელოვნების“ თაობაზე: „ლესბოსელი პოეტესას სიყვარული... როგორ ავხსნათ ეს ან სოკრატეს სიყვარულის ხელოვნება (τέχνη ἐρωτικὴ) სხვაგვარად?“ – სვამს კითხვას მაქსიმოს ტიროსელი და თავადვე პასუხობს: – „ვფიქრობ, მსგავსი იყო ის, რაც ეხებოდა საპფოს ქალებისადმი, ხოლო სოკრატეს მამაკაცებისადმი მეგობრობას (φιλίαν). ისინი აღნიშნავდნენ, რომ მათ ხშირად განუცდიათ სიყვარული (πιλλῶν ἐρᾶν) და ყოველთვის სილამაზით (καλῶς) იყვნენ შთაგონებულნი. რასაც წარმოადგენდნენ ალკიბიადესი, ქარმიდესი და ფედროსი სოკრატესათვის, იგივე იყვნენ ლესბოსელი ქალისთვის გირინო, ატთისი და ანაქტორია. როგორც სოკრატეს ჰყავდა მოწინააღმდეგენი – პროდიკოსი, გორგიასი, თრასიმაქოსი და პროტაგორასი, ასევე ჰყავდა საპფოსაც – გორგო და ან-

დრომდე, რომელთაც კიცხავდა, არად აგდებდა და დასცინოდა სოკრატეს მსგავსად“ (Maxim. Tyr. 19, 9, p. 230 Hobein).

მაქსიმოს ტიროსელის ამ ცნობაში განსაკუთრებულ ყურადღებას ორი რამ იპყრობს:

ა) მინიშნება საპფოსა და სოკრატეს მოძღვრებათა მსგავსებაზე; ბ) გამოთქმა – τέχνη ἑρωτική, რომელიც იყო მოძღვრება (რომელსაც სოკრატე დიოტიმასგან ისმენდა, შდრ. Pl. *Symp.* 201 d) და რომლის თემაც იყო სილამაზით შთაგონებული სიყვარული, რაც უკვდავებასთან ზიარებას გულისხმობდა.

ა) მაქსიმოს ტიროსელი გარკვევით მიანიშნებს საპფოსა და სოკრატეს ჰომოეროტიკული სიყვარულის მსგავსებაზე. ამ თემას მრავალი გამოკვლევა მიეძღვნა. ლიტერატორები ერთხმად აღიარებენ, რომ სოკრატეს მიერ გამოთქმული გენდერული მოსაზრებანი ჰომოეროტიკული სიყვარულის თაობაზე, ძირითადად, თავმოყრილია „სიმპოსიონში“ და მათი მსგავსება საპფოს ჰომოეროტიზმთან ნათელია. M. Ide სტატიაში სახელწოდებით „Gender-Based Notions of Homoerotic Love: Sappho and Plato’s Symposium“ მიმოიხილავს მკვლევართა ერთი ნაწილის მოსაზრებებს ამ თემასთან დაკავშირებით და აღნიშნავს: „The poetree of Sappho, and the speeches in Plato’ Symposium both deal primarily with homoerotic love, although Sappho, one of the only female poets in Ancient Greece, speaks from the female perspective, while Plato’s work focuses on the nature of this love between men. There are several fundamental elements that are common to both perspectives, including similar ideals of youth and beauty, and the idea of desire as integral to both views on love. Despite these similarities, however, there is an important distinction, which can be understood in terms of Pausanias’s concepts of Common versus Celestial Love, where Sap-

pho's view represents Common Love, and the larger view of Symposium represents Celestial Love. While Sappo's work is very much grounded in the physical realm, Plato emphasizes that true love is centralized in the mind, and that it is an intellectual and philosophical phenomenon¹⁰. სტატიის ავტორი ადასტურებს რა საპფოსა და სოკრატეს ჰომოეროტიკული სიყვარულის მსგავსების ფაქტს, მათ შორის განსხვავებაზეც მიუთითებს. კერძოდ, აღნიშნავს, რომ საპფოს სიყვარულში ფიზიკური ლტოლვა მოიაზრება, ხოლო სოკრატეს სიყვარული ინტელექტუალური და ფილოსოფიური ფენომენია. ერთი შეხედვით ეს ასეც ჩანს, მაგრამ თუ უფრო მეტად ჩავუღრმავდებით საპფოს პოეზიას, მასთან პირველად ამოვიკითხავთ პოეტურ სტრიქონებს, რომელთა აზრიც პლატონთან „უმაღლესი შემეცნების დოქტრინად“ ჩამოყალიბდება და საფუძვლად დაედება შემდგომ ეპოქათა ფილოსოფიურ აზრს¹¹.

ბ) საპფოსა და სოკრატეს „τέχνη ἐρωτική“-ს გასაგებად, უპირველეს ყოვლისა, უნდა გავიაზროთ ის, თუ როგორ წარმოგვიდგენენ ისინი „ეროსს“: a) როგორც ღვთაებრივ ძალას თუ ღვთაებას? b) რა იგულისხმებოდა ცნებაში „Ἔρως“?

პირველი კითხვა, რომელზე პასუხიც სოკრატეს უნდა სცოდნოდა, ასეთი იყო:

როგორი ბუნების არის ეროსი?

როგორც დიალოგიდან ირკვევა, სოკრატეს ამ კითხვაზე პასუხის გასაცემად დიოტიმას დახმარება დასჭირდა. თუ მისი აზრით, ეროსი იყო დიდი ღმერთი და სიყვარული მშვენიერებისადმი, დიოტიმამ მას დაუმტკიცა, რომ ეროსი ღმერთი კი არა,

¹⁰ Ide 2002.

¹¹ Lesky 1971.

არამედ დიდი დაიმონია (Δάμων μέγας, 202 e), რაღაც საშუალოა უკვდავსა და მოკვდავს შორის (μετὰξὺ ἐστὶ θεῶν τε καὶ θνητῶν, 202 e). დაიმონები ანუ ღვთაებრივი ძალები სამყაროში მრავლად არიან. ისინი შუამავლობენ ღმერთებსა და ადამიანებს შორის; დაიმონები ღმერთებს ამცნობენ ადამიანთა ლოცვებისა და მსხვერპლშეწირვების თაობაზე, ხოლო ადამიანებს გადმოსცემენ ღმერთების ნებასა და წყალობას. ისინი ავსებენ მთელ სივრცეს ღმერთებსა და ადამიანებს შორის. უკვდავნი დაიმონების მეშვეობით უკავშირდებიან მოკვდავთ ძილშიც და ცხადშიც და ვინც ეს შეიცნო, ის ადამიანი წილნაყარია ღვთაებრიობას. მრავლად არიან მრავალგვარი დაიმონები და მათ შორის არის ეროსიც. „ის დიდი გრძნეულია, ჯადოქარი და ბრძენი. ერთსა და იმავე დროს თან ხარობს და ცოცხლობს, თუ საწადელს იოლად აღწევს, თან კვდება, რათა კვლავ აღორძინდეს...“ (203 e) – ასე მსჯელობდა სოკრატეს მოძღვარი.

მოხსენების დასაწყისში, როდესაც დავასახელებ წყაროები დიოტიმას სახელის მოხსენიებით (გვ. 97), წარმოვადგინე მაქსიმოს ტიროსელის ცნობაც იმის თაობაზე, თუ რა მსგავსებაა საკუფოსა და დიოტიმას შორის ეროსის ბუნების აღწერისას. როგორც ჩანს, ცნობილი პლატონიკოსი დიალოგის სწორედ ამ ადგილს გულისხმობდა, როდესაც პოეტესასა და ფილოსოფოს ქალს შორის მსგავსებაზე მიუთითებდა.

მოკლედ რომ ვთქვათ, დიოტიმას აზრით, ეროსი ღმერთი არ არის, მაგრამ არც მოკვდავია, ის ღვთაებრივი ძალაა, დაიმონია, ხოლო დაიმონები სამყაროში მრავლად არიან, როგორც შუამავლები უკვდავებსა და მოკვდავებს შორის.

ვნახოთ, რას ფიქრობდა საუკუნით ადრე მოღვაწე პოეტესა ეროსის ბუნების ამგვარ აღქმაზე:

საპფოს ჩვენამდე მოღწეულ ფრაგმენტებსა და ე.წ. „სხვათა სიტყვანში“ (ანუ სხვადასხვა წყაროებიდან ამოკრებილ საპფოსეულ პერიფრაზებში) ეროსი ათეზის მოიხსენიება. პავსანიასის თანახმად, „ლესბოსელი საპფო ხშირად და ურთიერთსაპირისპიროდ უმღეროდა ეროსს“ (IX 27, 3); თეოკრიტოსის სქოლიონის მიხედვით, „საპფო ეროსს აფროდიტესა და ურანოსის ძედ მოიხსენიებდა“ (XIII 1/2 c); ხოლო აპოლონიოს როდოსელის სქოლიონში ვკითხულობთ: „საპფო ეროსს გეასა და ურანოსის მოდგმის დასაბამად მიიჩნევდა (γενεαλογει 1787 fr. 28).

თეოკრიტოსის სქოლიასტის ცნობა არ უნდა იყოს სარწმუნო, რადგანაც აფროდიტესა და ურანოსის დაკავშირება სრული ანაქრონიზმია. რაც შეეხება იმას, რომ საპფო ეროსს გეასა და ურანოსის მოდგმის დასაბამად მიიჩნევდა, სრულიად ეთანხმება დიოტიმას აზრს, რადგანაც ამ შემთხვევაში ის ღმერთი კი არ არის, არამედ ღვთაებრივი ძალაა, რომელმაც დასაბამი დაუდო ღმერთების მოდგმას. აღსანიშნავია, რომ ჰესიოდესთან ეროსი კოსმოგონიურ პოტენციათა ოთხეულშია დასახელებული ქაოსთან, გეასა და ტარტაროსთან ერთად (Hes. *Theog.* 116-122).

ის, რომ ეროსი საპფოსთან დაიმონია, ანუ ღვთაებრივი ძალაა და არა ღმერთი, ამაზე მიგვანიშნებს კიდევ რამდენიმე ცნობა. კერძოდ, ჰიმერიოსის თანახმად: „საპფო, ერთადერთი ქალთა შორის, მძაფრად განიცდიდა სიყვარულს ლირის თანხლებით. ამიტომაც მიუძღვნა აფროდიტესა და ეროსებს (τοις Ἐρασσι) მთელი თავისი პოეზია. სიმღერათა თემად ირჩია ქალწულის სილამაზე და მომხიბლაობა“ (Or. 8, 7). ამავე წყაროში სხვა ადგილას ვკითხულობთ აფროდიტეს დღესასწაულთან დაკავშირებული რიტუალის შესახებ. როგორც ჩანს, ამ დროს იმართებოდა მუსიკალურ-პოეტური აგონები, ქორწილები და ამ წარ-

მოდგენებში საპფო მთავარი ფიგურა იყო: „აფროდიტეს ზეიმზე ღირაზე რომ მღეროდა და საქორწინო ოთახს რთავდა, იყო ლესბოსელი საპფო. აგონების შემდეგ ადიოდა იგი საქორწინო ოთახში, ფენდა ფარდებს, ამკობდა საწოლს, მოუხმობდა ქალწულებს დედოფალთან, მოჰყავდა აგრეთვე აფროდიტე ქარიტების ეტლითა და მოთამაშე ეროსების გუნდით (χορὸν Ἐρωτῶν) გარემოცული“ (*Or.* 9, 37 ss. p. 75 s. Colonna). ასევე მრავლობითობის გაგებას შეიცავს დემეტრიოსის ცნობაც, სადაც ვკითხულობთ: „მის ქმნილებებში [ყველაფერი] მომხიბლავია: ნიმიფათა ბაღი, საქორწინო სიმღერები, ეროსები (ἔρωτες) – საპფოს მთელი პოეზია. ეს ყველაფერი მომხიბლავია და მთელი [მისი] შემოქმედება თავისთავად ხალისიანი“ (*Demetr. Eloc.* 131; შდრ. 166).

ამგვარად, ანტიკური წყაროები ერთხმად ადასტურებენ, რომ საპფოსი და დიოტიმას აზრები ეროსის, როგორც ღვთაებრივი ძალის და არა როგორც ღვთაების თაობაზე, სრულიად იდენტურია.

ბ) „ეროსი“ ღვთაებრივი ძალაა, მაგრამ როგორ მოიაზრებენ ამ ღვთაებრივ ძალას პოეტესა და ფილოსოფოსი?

დიოტიმა ამბობს: „სიყვარული სურვილია უკვდავებისა“ (ἐπιθυμίην ... τῆς ἀθανασίας τὸν ἔρωτα εἶναι, 207 A). ადრეული ხანის ბერძნულ კულტურაში სიყვარულს მიიჩნევდნენ ვნებად, სხეულებრივ სიამოვნებად, თვისებად, რომელშიც თავად ადამიანი ნაკლებად მონაწილეობდა. მაგრამ, როგორც აღმოჩნდა, პლატონისათვის ეს არ იყო საკმარისი. დიოტიმა ქადაგებდა, რომ სიყვარული ყოველი პიროვნების ზრუნვა იყო საკუთარ თავზე, რაც გულისხმობდა სწრაფვას სიკეთისაკენ. მისი აზრით, ის სიყვარული, რომელშიც მხოლოდ ვნება მოიაზრება, არ არის გზა სიკეთისაკენ, რადგანაც იგი ეწინააღმდეგება გონიერებას,

საკუთარი თავის შეცნობას (აქ შეიძლება გავიხსენოთ ქალღმერთი ათენა, რომელიც ზევსის თავიდან იშვა და რომლისთვისაც უცხო იყო აფროდიტესეული ვნება). და აი, ამ დროს საჭირო ხდება ახალი მითის შეთხზვა ეროსზე, რომ თითქოს იგი პოროსისა (სიუხვე) და პენიას (სიღატაკე) ვაჟია, რომელიც აფროდიტეს დაბადების დღეს ჩაისახა რა, მხოლოდ მის განუყრელ თანმხლებად და მსახურად იქცა. ეროსს მემკვიდრეობად ერგო მშობელთა თვისებები: ის შეუდრეკელია და მიუსაფარი, ის გაჭირვებულს თან სდევს, თუმცა მუდამ მშვენიერისა და კეთილის ძიებაშია.

დიოტიმასგან იცის სოკრატემ, რომ სიბრძნე ერთ-ერთი უმშვენიერესი სიკეთეა დედამიწაზე, ხოლო ეროსი სიყვარულია მშვენიერების (*Ἐρασ δ' ἔστιν ἔρας περὶ τὸ κάλον*, 204 b). „ეროსს უყვარს სიბრძნე – ამბობს დიოტიმა – და საშუალო ადგილი უჭირავს ბრძენსა და უმეცარს შორის. ამის მიზეზი მის წარმოშობაში უნდა ვეძიოთ: მამა ბრძენი და მდიდარია, დედა კი არც ბრძენია და არც მდიდარი. ასეთია, ძვირფასო სოკრატე, დაიმონის ბუნებაც“ (204 b).

დიოტიმა არ უგულვებელყოფს ჩვეულებრივ, ხორციელ სიყვარულსაც. მისი აზრით, ხორციელი სიყვარულით შეპყრობილი მამაკაცები უპირატესად ქალებისადმი ეძლევიან ვნებას მთელი არსებით „რადგან ფიქრობენ, რომ ნაშიერთა შობით ეზიარებიან უკვდავებას, მარადიულ ხსოვნასა და ბედნიერებას. ხოლო სულით ორსულნი... შობენ ისეთ ნაყოფს, რაც სულს შეჰფერის – სიბრძნესა და ყველა სხვა სათნოებას“ (*φρόνησιν τε καὶ τὴν ἄλλην ἀρετήν*, 209 a). დიოტიმას აზრით, თუ გავიხსენებთ ჰომეროსს, ჰესიოდესა და სხვა დიდ პოეტებს, აგრეთვე დიდ კანონმდებლებს – ლიკურგოსს, სოლონს და მრავალ სხვა ღირსეულ ადამი-

ანს ელინთა თუ ბარბაროსთაგან, მათ პატივს მიაგებენ აღსრულებული საქმეებისათვის, რომელთაგანაც დასაბამი დაედო ყოველგვარ სათნოებას, სიქველეს (ἀρετήν). მათ სახელზე ამ სულიერ ნაშიერთა შობისთვის ტაძრებს აგებენ, ხოლო მხოლოდ ხორციელ შვილთა შობისთვის ჯერ არავისთვის აღუმართავთ სამსხვერპლოები (209 e).

დიოტიმას მოძღვრება მრავალი თვალსაზრისით იპყრობს ყურადღებას: უპირველეს ყოვლისა, უნდა გავიაზროთ ის, თუ რა იგულისხმება ჩვეულებრივ სიყვარულში – ის არსებობს მამაკაცთა და ქალთა შორის და მისი არეალი ისეთი ბუნებრივი პროცესით განისაზღვრება, რომელსაც მხოლოდ შთამომავლობის გაგრძელების უნარი შესწევს. ეს ხორციელი სიყვარულია. მაგრამ არსებობს სხვა სიყვარული, რომლის ბუნებრივი ობიექტი მამაკაცისთვის იქნება არა ქალი, ვისდამიც შესაძლოა აღემრას ვნება, არამედ ყმაწვილი, რომელიც მშვენიერების იდეალის განსახიერება უნდა იყოს. და ამასაც თავის ახსნა დაეძებნება: ყმაწვილი თავისი ახალგაზრდობის გამო ქალივით ნატიფი და მომხიბლავია, ის ჯერ არ არის კაცივით გაუხეშებული და არ არის ქალივით დატვირთული ყოფითი პრობლემებით, ბავშვების შობითა და აღზრდით; ამასთანავე, რაც მთავარია, მისთვის იოლია ცოდნის შეძენა, მას გააჩნია მეგობრობის და მშვენიერების განცდის მძაფრი წადილი. მას შეუძლია სულის მშვენიება სხეულის მშვენიებაზე მაღლა დააყენოს (210 c) და ეროტიკულ მისტერიათა უმაღლეს სტადიამდე ამაღლდეს, რომლის შედეგად უნდა იყოს საკუთარი თავის შეცნობა, ზრუნვა მისი ამაღლებისთვის, შემოქმედებითი ძალისხმევა, რაც ჰომეროსის, ჰესიოდეს, სოლონისა თუ სხვა დიდებულ ადამიანთა მსგავსად

უკვდავებასთან ზიარების ტოლფასია. ეს სულიერი სიყვარულია, თანამედროვე ენით რომ ვთქვათ, ეს არის სულიერება.

ახლა ვნახოთ, რას ფიქრობდა საუკუნეზე მეტი ხნით ადრე პოეტესა საპფო სიყვარულის სულიერების თაობაზე. ბუნებრივია, მისი ლექსიკა, გამოხატვის მანერა, რაც მრავალი ფორმით ვლინდება (პოეტური სახეები, მეტაფორები და ა.შ.) განსხვავებულია ფილოსოფოსი ქალის მსჯელობისაგან, მაგრამ ისინი უმთავრეს მოვლენათა წარმოსახვაში თითქმის იდენტურნი არიან.

ის, რომ საპფოს ჩვენამდე მოღწეული სიმღერების უმეტესი ნაწილი სიყვარულის მშვენიერებისადმი მიძღვნილი ჰიმნია, მტკიცებას არ საჭიროებს. ეს ჯერ კიდევ ძვ.წ. IV საუკუნეში განსაზღვრეს ალექსანდრიელმა სწავლულებმა და ამის აღსანიშნავად მისი ცხრა წიგნად გამოცემული პოეზიის პირველი წიგნის პირველ სიმღერად აფროდიტესადმი მიძღვნილი ჰიმნი წარმოადგინეს. ამასვე ამტკიცებენ ძველი ავტორებიც. მათ შორის უკვე ხსენებული ჰიმერიოსი (გვ. 106) რომელიც აღნიშნავდა, რომ საპფო თავის სიმღერებს უძღვნიდა აფროდიტესა და ეროსებს, რადგანაც მძაფრად განიცდიდა სიყვარულს (ἐρασθεῖσα) ლირის ხმაზე. ყურადღებას იყპრობს დემეტრიოსის ცნობაც, სადაც ვკითხულობთ: „საპფო, რომელიც უმღეროდა სილამაზეს (κάλλισε), არის ლამაზად მოუბარი (καλλιπής) და საამო (ἡδέια). [ის უმღეროდა] ეროსებსაც (περὶ ἐρώτων), გაზაფხულსაც და ზღვის ჩიტებსაც. ყოველი ლამაზი სიტყვით არის შემკული (ἐνσφαιναί) მისი პოეზია. ზოგიერთს თავადაც თხზავდა“ (Demetr. *Eloc.* 166). მაქსიმოს ტიროსელი, რომელიც თავის თხზულებაში (Philosophumena) ერთი წინადადებით ერთდროულად მოიხსენიებს დიოტიმასაც, საპფოსაც და სოკრატესაც, წარმოადგენს სამ ეპითეტს, რომელიც ეროსს ეხება და რომე-

ლიც, სავარაუდოდ, საპფოს მიერ უნდა იყოს შეთხზული. ეს პითეტები: „ტკბილ-მწარე“ (γλυκύπικρον), „ტკივილთა მომნიჭებელი“ (ἀλγεσιδωρον) და „მაცდურ სიტყვათა მთხზველი“ (μυθόπλοκον) (Maxim. Tyr. 18, 9 h).

თუ უშუალოდ საპფოს ჩვენამდე მოღწეულ სიმღერებს თვალს გადავავლებთ, ეროსის ხსენებას სამ ფრაგმენტში დავაფიქსირებთ. ესენია ფრ. 47 L. P.:

„ Ἔρος δ' ἐτίναξε μοι
φρένας, ὡς ἄνεμος κάτ' ὄρος δρῦσιν ἐμπέ(τ)ων“¹².

„ ეროსმა ისე შეძრა ჩემი
სული, როგორც ქარი შეძრავს ხოლმე მუხას მთაზე.“

ეს ფრაგმენტი წარმოდგენილია მაქსიმოს ტიროსელთან იმის დასამტკიცებლად, რომ „სოკრატე გონგარდასულია ფედროსის სიყვარულით, ხოლო საპფოს სიყვარული ქარით შეძრულ მუხას ჰგავს“ (Maxim. Tyr. 24.9).

ამ შემთხვევაში ეროსის თვისებათა შორის შეიძლება კიდევ ერთი დავასახელოთ – „სულის შემძვრელი“, უფრო დაზუსტებით – „სულის დამთრგუნველი“. ეს ეროსის „საოცარი გრძნეულებაა“, მისი ძალა მხოლოდ სტიქიას შეედრება, მხოლოდ ქარიმზხალს, რომელიც მთაზე ფესვგადგმულ მუხასაც შეძრავს ხოლმე. ერთ-ერთ ფრაგმენტში (159 L.P.) საპფო ეროსს „მკურნალს“ (θεράπων Ἔρος) უწოდებს.

განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს ფრ. 131 L. P.:

¹² საპფოს შემოქმედების ფრაგმენტები წარმოდგენილია წიგნიდან: Lobel E.-Page D. 1955.

„Ἔρος δηΰτέ μ' ὁ λυσιμέλης δόνει
γλυκῦπικρον ἀμάχανον ὄρπετον“

„ეროსი კვლავ გონებას მართმევს
ტკბილ-მწარე აუცდენელი არსება“.

თუ შევათანასწორებთ წარმოდგენილ მასალას, ვნახავთ, რომ საპფოს შემოქმედების მწირ პროდუქციაში საკმაოდ მდიდრულად არის ეროსი წარმოდგენილი. ის არის „ტკბილ-მწარე“, „ტკივილთა მომნიჭებელი“, „მაცდურ სიტყვათა მთხზველი“, „სულის შემძვრელი“, „მკურნალი“, „გონების წამრთმევი“, „აუცდენელი არსება“.

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ საპფოს სიყვარული, მისი ეროსი მიემართებოდა იმ გოგონებს, რომელნიც მის გარშემო იკრიბებოდნენ. მათ აფროდიტეს კულტი აერთიანებდათ. ისინი წრფელი გულით უყვარდა საპფოს, რომელიც საკუთარ თავს მათ მოძღვრად, ხოლო თავის სახლს „მუზის მსახურთა სახლად“ მიიჩნევდა:

„ὁ γὰρ θέμις ἐν μοισσιπτόλων (δῶμα)
θηῖνον (ἔμμεν') οὐ κ' ἄμμι πρέποι τάδε.“
„სამგლოვიარო ლექსთა მღერა წესით არ არის
მუზის მსახურთა სახლში ჩვენდა შესაფერები.“

(ფრ. 150 L. P.).

ის, რომ საპფო წინამძღვარი იყო „მუზის მსახურთა“ სახლის, ამას მრავალი რამ მოწმობს. უპირველეს ყოვლისა ის, რომ იმ პერიოდის პოეტებსათაგან ჩვენამდე მოაღწიეს მხოლოდ მისმა ქმნილებებმა, რომლებშიც აშკარად იკითხება ლიდერის პიროვნება. ამას თან ერთვის ანტიკურ წყაროებში გამოჩენილი ინტე-

რესი მისი პოეზიისა და პიროვნებისადმი. ჩვენამდე მოაღწია საპფოს შვიდმა ბიოგრაფიამ, რომელთაგანც უმეტესობა ადასტურებს იმას, რომ მას ჰყავდა მოწაფეები (შდრ. Suda. s. v. Σαπφώ). პოეტის ემოციური ბუნება მძაფრად განიცდიდა იმ სიხარულსა თუ მწუხარებას, რასაც თავის მოწაფეებთან ურთიერთობა აძლევდა. იგი გარდაქმნიდა პოეზიად იმას, რასაც მისი ალტაცებაში მოყვანა შეეძლო. ეს მეტწილად ეხებოდა იმ ქალწულებს, რომლებიც აღაფრთოვანებდნენ მას თავისი ფიზიკური თუ სულიერი სილამაზით. როდესაც საპფო მათ მიმართავდა, ხმარობდა სიტყვებს ἔπιος, ἔραμαι (სიყვარული, მიყვარს). მისთვის, ვინც უყვარდა (ან რაც უყვარდა) იყო ყველაზე მშვენიერი დედამიწაზე (ფრ. 16 L.P. col. I, II). ეს იყო მისი ქალური იდეალი. საპფოს გენიას შეეძლო გასაოცარი შთამბეჭდაობით წარმოეჩინა საკუთარი სულის ვნებანი (ფრ. 31 L.P.). მან, სიყვარულით შთაგონებულმა, შექმნა პოეზიის შეუდარებელი ნიმუშები¹³.

საპფოსთვის უცხო არ იყო ხორციელი სიყვარულიც. გადმოცემათა თანახმად, მას ჰყავდა მეუღლე, ჰყავდა შვილი, ჰყავდა დედა, ძმები, რომლებზეც ზრუნავდა და რომელთაც თავის სიმღერებში იხსენიებდა. მაგრამ, როგორც ჩანს, მისთვის ეს სულაც არ იყო საკმარისი. მისი სული მარადისობის განცდით იყო შეპყრობილი. ლოზელ-პეიჯის კლასიკური გამოცემის ერთ-ერთ ფრაგმენტში ვკითხულობთ: „ვფიქრობ გსმენია, თუ როგორ დაუქადნია საპფოს ვიღაც ქალების წინაშე, რომელნიც თვლიდნენ, რომ მდიდრები იყვნენ, როდესაც ამბობდა: მას მუხები მიანიჭებდნენ დიდებას და შესაშურ ბედნიერებას, რადგან სიკვდილის შემდეგ არ იქნებოდა დავიწყებული“ (ფრ. 193 L. P.).

¹³ ტონია 1991.

ჩვენამდე მოაღწია საპფოს ერთობ საინტერესო ფრაგმენტმა, სადაც პოეტესა ამბობს, რომ ადამიანის სახელი უმაღლეს დავიწყებას ეძლევა, თუ იგი „პიერიის მუზათა ბაღს ვერ ეზიარა“ (ფრ. 55 L. P.). „პიერიის მუზათა ბაღი“ პოეტური ენით გამოთქმული შემოქმედებითი მოღვაწეობაა. საპფომ იცის, რომ მისი სახელი დავიწყებას არ მიეცემა (ფრ. 147 L. P.), რადგანაც იგი პიერიის მუზათა ბაღში დაიდებს ბინას. და ასეც მოხდება.

ასე რომ, ეროსის გააზრების ის ნაწილიც, სადაც დიოტიმას ლოგიკურად მიჰყავს სოკრატე იმ აზრამდე, რომ „სიყვარული სურვილია უკვდავებისა“, რომელიც შემოქმედებით ძალისხმევას გულისხმობს, საპფოს პოეზიიდან იღებს დასაბამს. სავარაუდოა, რომ საპფო ერთ-ერთი პირველი იყო ბერძნულ პოეზიაში, რომელიც პოეზიისა და პოეტის უკვდავებას აიგივებდა ერთმანეთთან. შესაძლებელია, სწორედ საპფოსთან გამოითქვა ის, რაც შემდეგდროინდელ პოეზიაში ჰორაციუსისეული „monumentum“-ით იქნა გამოხატული¹⁴.

III. მოძღვრება ღვთაებრივი მშვენიერების შესახებ (θεῖον κάλον, Pl. *Symp.* 211 e)

დიოტიმა საკმაოდ ვრცლად მსჯელობს მშვენიერების გაგებაზე, რადგანაც სოკრატესთან საუბრის დასაწყისშივე აღნიშნავს, რომ „ეროსი მშვენიერების სიყვარულია“ (“Ἐρως δ’ ἔστιν ἔρως περὶ τὸ κάλον, 204 b), ხოლო სიყვარული სურვილია უკვდავებისა (ἐπιθυμεῖν ... τῆς ἀθανασίας τὸν ἔρως εἶναι, 207 a).

დიოტიმას აზრით:

a. ის, ვინც (ან რაც) უყვართ არის მშვენიერი, მომხიბლავი, სრულქმნილი და უნეტარესი (204 c), რომლის სიყვარულიც შე-

¹⁴ გორდეზიანი 2009, 226-227.

უძლია მხოლოდ მას, ვინც სულიერებას არის ზიარებული ანუ სულით ორსულია.

b. ასეთი ადამიანი დაატარებს სათნოებათა თესლს და დაეძებს მშვენიერს, რადგანაც მას მშვენიერი სხეული უფრო ხიბლავს, ვიდრე უგვანი. ხოლო როდესაც მშვენიერ სხეულში სულსაც მშვენიერსა და კეთილშობილს ჰპოვებს, ერთიანად ხარობს (209 b).

c. ეროტიულ მისტერიათა ზიარებულს მართებს სულის მშვენება სხეულის მშვენებაზე მაღლა დააყენოს და მხოლოდ მაშინ შეძლებს იგი ეზიაროს ერთადერთ ჭეშმარიტ მოძღვრებას მშვენიერების თაობაზე (210 b), რადგან თუკი სიცოცხლეს რაიმე აზრი აქვს, ამ აზრს ჭეშმარიტი მშვენიერების ჭვრეტა იძლევა მხოლოდ (211 d).

შევეცდები მოკლედ გადმოვცე ჭეშმარიტი მშვენიერების („ἀπὸ τὸ καλόν - „მშვენიერება თავისთავად“) დიოტიმასეული არსი:

ა) ის, ვინც თანმიმდევრულად განჭვრეტს მშვენიერების ყველა საფეხურს (საგანი, ზნეობა, მოძღვრება), ეზიარება ჭეშმარიტ მშვენიერებას, რომელიც არის ნათელი (εἰλικρινές), წმინდა (καθαρόν), შეურყვნელი (ἄμικτον), ერთსახოვანი (μονοειδές 211 e).

ბ) მოკვდავს შეუძლია ეზიაროს ჭეშმარიტ მშვენიერებას, თუ იგი ამ მშვენიერებას ჭვრეტს ისე, როგორც მართებს, რომ ჭვრეტდეს (ὀρθῶντι ἢ ὀρθῶν τὸ καλόν, 12 a). ეს არის სულიერი მზერა, რომელსაც ერთადერთს შეუძლია შვას ჭეშმარიტი სათნოება (τεκτόντι δὲ ἀρετῆν ἀληθῆ), რითაც ღმერთის სიყვარულს (θειοφιλέϊ γενέσθαι) იმსახურებს. ღმერთის სიყვარულით კი უკვდავებას (ἀθανάτω) ეზიარება (212 a).

საოცარია, მაგრამ დაინტერესებული მკითხველი მიხვდება, რომ მთელი ეს ფილოსოფია საპფოს პოეტურ ხატებად აქვს გამოთქმული თავისი სიმღერებით. ამ თვალსაზრისით, ახალი სიტყვა მან თქვა ბერძნულ პოეზიაში.¹⁵

საპფოს აზრით:

a. მშვენიერება არის არა ობიექტური რეალობა, არამედ სუბიექტური ცნება. სიმღერაში, რომლის პირობითი სახელწოდება არის „ანაქტორიასადმი“ (ფრ. 16 L.P. vol. I, II), საპფო გარკვევით აღნიშნავს, რომ უმშვენიერესი (κάλλιστον) არის ის, ვინც (ან რაც) ადამიანს უყვარს. ელენეს მითოლოგიური სახის მოშველიებით პოეტი გვარწმუნებს, რომ მშვენიერია სიყვარული, რამეთუ მისი გრძნობადი საწყისი არის ღვთაებრივი. სწორედ ამიტომ მისთვის შორეული ანაქტორია უფრო მშვენიერია, ვიდრე ლიდის ოქროს ეტლები ან აბჯარასხმული მეომრები.

b. ფილოსოფიურ დოქტრინად შევიდა მთელ ანტიკურობაში საპფოსთან პირველად დადასტურებული აზრი „მშვენიერისა“ (κάλος) და „კეთილის“ (ἀγαθός) თანხვედრით მიღებულ სრულყოფილებაზე, რომელიც შემდგომ გამოიხატა ტერმინით „καλοκάγαθία“. საპფოსთვის ნიშანდობლივი იყო ფიქრი ადამიანურ სრულყოფილებაზე, სულის მშვენიერებაზე, რამდენადაც ეს უკავშირდებოდა ამაღლებასა და ღვთაებასთან ზიარებას. გალენოსთან (*Protr.* 8) წარმოდგენილია საპფოს ერთი ფრაგმენტი, როგორც დიდებული აზრი ლესბოსელი პოეტი ქალისა:

„ὁ μὲν γὰρ κάλος, ὁ οἶσον ἴδῃν, πέλεται (κάλος),

ὁ δὲ κάγαθος αὔτικα καὶ κάλος ἔσ(σε)ται.“

¹⁵ Fränkel 1962^{II}, 251.

„ვინც ლამაზია, გარეგანი თვისი იერით გვხიბლავს
 მხოლოდ,
 ვინც კეთილია [სულით], უმაღლეს მშვენიერად მოგვეჩვენება“.
 (ფრ. 47 L. P.).

ამ ფრაგმენტში საპფო ბერძნულ ლიტერატურაში პირველად გამოთქვამს აზრს სულის მშვენიერების შესახებ. ა. ლესკის ზუსტი შენიშვნით, ბერძნულ ლიტერატურასა და ფილოსოფიაში ესოდენ მნიშვნელოვანი დოქტრინა, რომელიც „καλοκαγαθία“-ს სახელით არის ცნობილი, სწორედ საპფოს პოეზიიდან იღებს დასაბამს. „მთელი ეპოქა განაშორებს პლატონს საპფოსგან და მასთან იღებს გეზს ფილოსოფოსი უსრულყოფილესი და უმაღლესი შემეცნებისთვის, რომელსაც „სიმპოსიონში“ აღწერს – აღნიშნავს ა. ლესკი – საპფომ ორიოდ სტრიქონი შეთხზა, უცნაური სტრიქონები, რომლითაც იგი წარმოგვიდგება იმ გზაზე, რაც მის დროსა და ეპოქას უკავშირდება... κάλις და ἀγαθὸς – ერთმანეთს შეზავებული ეს ორი სიტყვა მოგვიანებით ხდება ძირითადი ფილოსოფიური ცნება, რომელიც καλοκαγαθία-თი გამოიხატება“.¹⁶

ც. როგორ ესმოდა საპფოს ჭეშმარიტი ანუ მარადიული მშვენიერება, რომლის წვდომაც უკვდავებასთან ზიარების ტოლფასი იყო? განვმეორდები და ვიტყვი, რომ საპფო პოეტისაა და მისი პოეზია დიოტემასეულ ფილოსოფიურ ლოგიკურობას მოკლებულია, თუმცა მისი პოეტური სახეები მრავლისმეტყველია.

საილუსტრაციოდ მხოლოდ ერთ სიმღერაზე შევაჩერებ ყურადღებას, რომლის სრული ტექსტი 2004 წელს კიოლნის პაპირუსთა კოლექციაში აღმოჩნდა და რომელსაც ცნობილმა მკვლევ-

¹⁶ Lesky 1971, 176.

ვარმა მარტინ ვესტმა¹⁷ „შედევრი“ უწოდა. ლობელ-პეიჯის გამოცემაში ამ სიმღერის მხოლოდ ბოლო ორი სტრიქონი იყო სრულად წარმოდგენილი (ფრ.58):

“Ἔγω δὲ φίλημ’ ἄβρισσαν, ... τοῦτο καί μοι
τὸ λά[μπρον ἔρος τῶελίω καὶ τὸ κάλ]ον λέ[λ]ογχε.”.

„მე კი წილად მხვდა უადრესობა... მე ამ
ბრწყინვალეობას და მშვენიერებას მზის სიყვარულმა
მაზიარა“

სიმღერის პირველ (ახლად აღმოჩენილ) ნაწილში საპფო გვახსენებს ღმერთჟალ ეოსის სასიყვარულო თავგადასავალს. მას შეუყვარდა მშვენიერი მოკვდავი ტითონოსი და რადგანაც სურდა მისი სიყვარული უსასრულოდ გაგრძელებულიყო, ზევსს შეევედრა, ტითონოსისთვის უკვდავება მიენიჭებინა, მაგრამ დაავიწყდა ეთხოვა მუდმივი ახალგაზრდობაც შეენარჩუნებინა მისთვის. გაიარა დრომ, ტითონოსი დაბერდა, დაუძლურდა, ეოსმა გადაიყვარა იგი და მიატოვა. ამ შემთხვევაში მითოსური სახე მხოლოდ საშუალებაა საპფოსთვის გამოხატოს თავისი დამოკიდებულება წარმავალი და მარადიული მშვენიერებისადმი. წარმავალი მშვენიერებისადმი ლტოლვა მხოლოდ დროებითი ბედნიერების მომგვრელია, მარადიული მშვენიერებისადმი კი-სამარადჟამო. როდესაც ტითონოსის ხვედრის აღწერის შემდეგ საპფო საკუთარ თავს უბრუნდება, იგი იწყებს სტრიქონს გამოთქმით “Ἔγω δὲ” („მე კი“) და ამით ერთგვარად ემიჯნება ტითონოსის ხვედრს. მისი ბედნიერება მარადიულია, რამეთუ იგი

¹⁷ West 2005, 1-9.

ისწრაფვის „უაღრესობისაკენ“ („ἀβυσσόν“, ხოლო ეს ბრწყინვალეობა („τὸ λάμπρον“) და მშვენიერება („τὸ κάλον“) მას წილად არგუნა „მზის სიყვარულმა“ („ἔριος τῶελιά“). ამ ფრაზაში საპფოს პოეტური ხედვისთვის ნიშანდობლივი სიმბოლიზმით „მარადიული ბედნიერება“ უნდა მოიაზრებოდეს (შდრ. ფრ. 65 L.P.), ხოლო „მარადიული ბედნიერება“ რამდენიმე ფენომენის ერთობლიობას გულისხმობს. ეს ფენომენებია: სწრაფვა „უაღრესობისადმი“, „უკვდავებისადმი“, „ღვთაებრიობისადმი“, რომელთა შესახებ მსჯელობა საპფოს მთელი შემოქმედების ანალიზს მოიცავს და რაც წარმოდგენილი მაქვს მონოგრაფიაში „ანტიკური სამყაროს პოეტესები“.

ამგვარად, მე შევეცადე მეჩვენებინა, რომ „სიმპოსიონში“ წარმოდგენილი „ეროტიკის ხელოვნება“ (τέχνη ἐρωτική), რომელსაც ავითარებს სოკრატე და რომელიც აცხადებს, რომ მისი მოძღვარი იყო „ბრძენი“ დიოტიმა, საპფოს პოეტური სამყაროს ასოციაციებს იწვევს. ამის საილუსტრაციოდ შევეხე სამ უმთავრეს საკითხს: I. პლატონი არა თუ იცნობდა საპფოს შემოქმედებას, არამედ მიტილენელ პოეტესას აღიარებდა „ბრძენად“, და უფრო მეტიც, „მეათე მუზად“; II. საპფოს და დიოტიმას გაგება ეროსის ღვთაებრივი ძალის თაობაზე იდენტურია; III. „სიმპოსიონის“ მთავარი დოქტრინა – მოძღვრება ღვთაებრივი მშვენიერების შესახებ, რომელსაც ფილოსოფიური ლოგიკით ამტკიცებდა დიოტიმა (ან მისი სახე-სიმბოლო), საპფოს პოეტურ ხატებად გამოთქმული სიბრძნით იყო შთაგონებული.

ბიბლიოგრაფია:

Bowra, C.M. 1961^{II}. *Greek Lyrik Poetry*. Oxford.

გორდეზიანი, რისმაგ. 2011. *ბერძნული ლიტერატურა*. თბილისი: ლოგოსი.

Frankel, H. 1962^{II}. *Dichtung and Philosophie des fruhen Griechentums*. München.

Ide, Michael. „Gender-Based Notions of Homoerotic Love: Sappho and Plato’s Symposium”, 2002

<https://acad.carleton.edu/curricular/clas/courses/cl114/special/michael.htm>

Lesky, Albin. 1971. *Geschichte der griechischen Literatur*. Bern, München.

Lobel E. and D. Page. 1955. *Poetarum Lesbiorum Fragmenta*, Oxford.

Лосев, А.Ф. 1970. ком. к диал. Пир. *Платон. Сочинения*. Т.2, Москва.

Pender, E. E. “Sappho and Anacreon in Plato’s Phaedrus”. *Leeds International Classical Studies* 6, 4 (2007). ISSN 1477-3643 (www.leeds.ac.uk/classics/lics/).

Plato. 2001. *Lysis, Symposium, Gorgias*. With an English translation by W.R.M. Lamb. Harvard University Press.

პლატონი, ნადიმი. 2012. ძველი ბერძნულიდან თარგმნა ბაჩანა ბრეგვაძემ. წიგნში: სიმპოსიონი. რედაქტორი და შემდგენელი ნანა ტონია, თბილისი, ლოგოსი.

Pomeroy, S.B. 1985. *Frauenleben im klassischen Altertum*. Stuttgart.

Saake, H. 1971. *Zur Kunst Sapphos. Motiv-analitische und kompositions-technische Interpretationen*. München (Paderborn), Wien, Schöningh.

ტონია, ნანა. 1977. საფო, ლირიკა, თბილისი.

ტონია, ნანა. 1991. *საპფოს პოეტური სამყარო*, თბილისი.

ტონია, ნანა. 2008. ანტიკური სამყაროს პოეტებსები, თბილისი.

Treu, M. 1968. *Sappho*. München.

West M.L., A new Sappho poem. In.: *Zeitschrift fur Papirologie und Epigraphik*, 151, 2005, 1-9.

Nana Tonia

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

Diotima's "Philosophy of Love" and Sappho's Poetry

Key words: *Sappho, Diotima, Symposium, Hymenios, Demetrios*

I have tried to show that the "Theory of Eroticism" that Socrates develops in *The Symposium*, wherein he proclaims "wise" Diotima as his teacher, connects to the images from Sappho's poetic world. To illustrate this, I examined three, in my opinion, main issues and showed that: I. Plato not only was familiar with Sappho's works, but also acknowledged the Mytilenean poetess as 'wise' and, most importantly, even called her his "tenth muse"; II. Sappho's and Diotima's understanding of Eros's divine power is identical; III. The central doctrine of *The Symposium* – the doctrine of divine beauty (καλοκάγαθία), which Diotima (or her symbolic image) was proving employing her philosophical logic – was inspired by Sappho's wisdom expressed through her poetic images.